

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

©2017 **НАБОКА С. О., БОНДАРЕНКО Л. М.**

УДК 658

Набока С. О., Бондаренко Л. М. Економічні аспекти підвищення ефективності діяльності українських підприємств

Можливість забезпечити високі темпи зростання економічної ефективності виробництва дає тільки перехід до переважно інтенсивного типу розвитку, особливо для вітчизняних підприємств у сучасних умовах. У статті розглянуто, які саме фактори зовнішнього середовища підприємства впливають на його діяльність в наш час на території України, а також обґрунтовано необхідність переходу до режиму «інтенсифікації». Наукова новизна полягає в апробації методики дослідження ступеня інтенсифікації діяльності на прикладі одного з підприємств м. Харкова, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність. Використано систему загальнонаукових і спеціальних методів: системний підхід; методи аналізу і синтезу групування; економіко-математичний метод – методика аналізу інтенсифікації виробництва – для визначення ступеню інтенсивності/екстенсивності виробництва на досліджуваному підприємстві. Проведені розрахунки дозволили визначити, що відносна економія сукупних ресурсів на досліджуваному підприємстві, при використанні даного методу, склала більше 16 млн грн. Таким чином, можна говорити про доцільність використання зазначеного методу на практиці, особливо при сучасному стані підприємств України.

Ключові слова: інтенсивний розвиток, інтенсифікація, динамічність середовища, ефективність, якісні показники.

Рис.: 3. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 13.

Набока Сергій Олександрович – магістрант факультету міжнародних економічних відносин, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: sergey-naboka@hotmail.com

Бондаренко Людмила Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: bonlu27@gmail.com

УДК 658

Набока С. А., Бондаренко Л. Н. Экономические аспекты повышения эффективности деятельности украинских предприятий

Возможность обеспечить высокие темпы роста экономической эффективности производства дает только переход к преимущественно интенсивному типу развития, особенно для отечественных предприятий в современных условиях. В статье рассмотрено, какие именно факторы внешней среды предприятия влияют на его деятельность в наше время на территории Украины, а также обоснована необходимость перехода к режиму «интенсификации». Научная новизна заключается в апробации методики исследования степени интенсификации деятельности на примере одного из предприятий г. Харьков, осуществляющего внешнеэкономическую деятельность. Использована система общенаучных и специальных методов: системный подход; методы анализа и синтеза группировки; экономико-математический метод – метод анализа интенсификации производства – для определения степени интенсивности/экстенсивности производства на исследуемом предприятии. Проведенные расчеты позволили определить, что относительная экономия совокупных ресурсов на исследуемом предприятии, при использовании данного метода, составила более 16 млн грн. Таким образом, можно говорить о целесообразности использования указанного метода на практике, особенно при современном состоянии предприятий Украины.

Ключевые слова: интенсивное развитие, интенсификация, динамичность среды, эффективность, качественные показатели.

Рис.: 3. **Табл.:** 4. **Библ.:** 13.

Набока Сергей Александрович – магистрант факультета международных экономических отношений, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: sergey-naboka@hotmail.com

Бондаренко Людмила Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики и менеджмента внешнеэкономической деятельности, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: bonlu27@gmail.com

UDC 658

Naboka S. O., Bondarenko L. M. The Economic Aspects of Improving the Efficiency of Activities of Ukrainian Enterprises

The only possibility to ensure a high rate of growth of economic efficiency of production is a result of transition to a predominantly intensive type of development, especially for domestic enterprises in current conditions. The article considers, which concrete factors of the external environment of enterprise impact its activity in the present time and on the territory of Ukraine, and also substantiates the necessity of transition to the mode of «intensification». Scientific novelty consists in approbation of the method of research of the degree of intensification of activity on the example of one of the enterprises of Kharkiv, carrying out foreign economic activity. The system of the scientific and special methods was used: system approach; methods of analysis and synthesis of grouping; economic-mathematical method – the method of analysis of production intensification – to determine the degree of intensity/extensiveness of production at the researched enterprise. The calculations allowed to determine that the relative saving of the aggregate resources at the researched enterprise, using this method, amounted to more than 16 million UAH. Thus, it is possible to speak about expediency of use of the presented method in practice, especially in view of the current condition of enterprises of Ukraine.

Keywords: intensive development, intensification, dynamics of environment, efficiency, quality indicators.

Fig.: 3. **Tbl.:** 4. **Bibl.:** 13.

Naboka Serhii O. – Graduate Student of the Faculty of International Economic Relations, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: sergey-naboka@hotmail.com

Bondarenko Ludmyla M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Economics and Management of Foreign Economic Activity, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: bonlu27@gmail.com

Сучасні умови розвитку ринкових відносин характеризуються динамічністю та невизначеністю зовнішнього середовища, зростанням конкуренції на ринку товарів та послуг. Тому для підприємств актуальним є вміння передбачати зміни і готувати необхідні заходи як реакцію на них. Особливої актуальності зазначена проблема набула в українських реаліях, де на економічні процеси значний вплив чинять політичні та військові обставини.

На основі проведених досліджень робіт як вітчизняних, так і закордонних науковців були встановлені негативні загальноекономічні та внутрішні чинники, які мають найбільший вплив на діяльність підприємств України. Результати цього представлено на *рис. 1*. Так, Бестужева С. В. [1] вважає, що сучасні тенденції розвитку світової економіки характеризуються протиріччям між структурними елементами світового господарства, наслідком якого є значні диспропорції в розвитку фінансової сфери. Своєю чергою,

Набок І. І. [2] основним пунктом виділяє політичні та економічні протиріччя між суб'єктами МЕН. Набока С. О. [3] визначає одним із центральних негативних загальноекономічних факторів – посилення протекціоністських настроїв серед провідних держав світу. На думку Шталь Т. В. [4], до негативних чинників також можна віднести діяльність транснаціональних корпорацій, що постійно посилюють свій вплив як на міжнародні економічні відносини, так і на конкурентоспроможність національних економік.

До внутрішніх, суто українських особливостей, учені відносять невміння та небажання враховувати фактор часу (Смолін І. В. [5]), нестабільність політичної ситуації та вплив військового конфлікту на сході України; дестимуляційні податкову (конфіскаційний характер), валютну та митну політику держави (А. Черчик [6]).

Також відчутний вплив на вітчизняні підприємства здійснюють труднощі в отриманні зовнішнього фінансування, що змушує шукати нові шляхи для забезпечення їх подальшого розвитку.

Одним із способів вирішення цих завдань є здійснення комплексу діагностичних процедур для оцінки стану підприємств. Саме економічна діагностика надає фахівцям інструменти для вирішення важливих завдань з розвитку підприємства: дослідження об'єктивних тенденцій розвитку, розпізнавання «слабких сигналів» змінення середовища [7], аналіз причин виникнення відхилень показників від очікуваних значень, передбачення наслідків вирішення проблем.

Сучасні дослідження дають змогу лише визначити зазначені фактори, що впливають на окремо взяте підприємство, та їх вплив на його діяльність. Своєю чергою, у роботі пропонується застосувати один з методів, що дозволяє підприємству, за рахунок власних можливостей, дає розвивати свою діяльність – метод інтенсифікації виробництва. Він надає змогу дослідити якісні показники діяльності компанії, що характеризуються своєю глибиною та більшою інформативністю.

Трактування сутності інтенсифікації виробництва в переважній більшості базуються, в основному, на тезі про те, що інтенсифікація виробництва в цілому є комп-

лексним процесом, що включає такі складові частини, як заходи з науково-технічного прогресу, концентрації, спеціалізації, вдосконалення управління тощо [8].

Інтенсифікація промислового виробництва на макроекономічному рівні є елементом більш складного системного процесу – інтенсифікації вітчизняного народногосподарського комплексу [9]. Своєю чергою, інтенсифікація промислового виробництва на мікроекономічному рівні є також системним процесом, складовими якого є процеси інтенсифікації функціональних модулів виробництва як системи [10].

Для підприємств України характерний екстенсивний характер стратегічного розвитку, проте є деякі передумови для інтенсифікації розвитку, зокрема якщо підприємства забезпечать у стратегічному плані хоча б одну з умов:

- ✦ пріоритетність зниження витрат;
- ✦ доведення рівня витрат на збут до рівня витрат виробництва;
- ✦ значне підвищення рівня розумової праці [11];
- ✦ системний підхід до реорганізації виробництва,

то можуть отримати базу для інтенсифікації розвитку [12].

Процес формування інтенсивного типу розвитку є досить простим, але, водночас, багатограним, оскільки залежить від багатьох чинників – зовнішніх, притаманних мікро- та макросередовищу функціонування підприємств, і внутрішніх, які діють та регулюються самим підприємством.

Для аналізу інтенсивності розвитку розраховують якісні показники використання ресурсів (продуктивність праці, або трудомісткість; матеріаловіддача, або матеріалоемність; фондівіддача, або фондоємність; кількість оборотів оборотних коштів, або коефіцієнт закріплення оборотних коштів). Ці показники є базовими для отримання цілісної картини щодо можливостей інтенсивного розвитку зазначеного підприємства. Адже якісні показники – це показники інтенсифікації виробництва, що отримали своє відображення як у результатах виробництва, так і в затратах ресурсів.

Методика аналізу інтенсифікації виробництва представляє собою п'ять послідовних стадій, що представлені на *рис. 2*.

Базою для апробації даної методики на практиці було обрано одне з малих підприємств міста Харкова, що займається розробкою та виробництвом обладнання для переробки та утилізації різного виду відходів та здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

На першому етапі досліджуються основні якісні показники використання ресурсів, а саме: продуктивність праці, матеріаловіддача, фондівіддача, віддача від амортизації, оборотність оборотних коштів. Результати розрахунку відображено в *табл. 1*.

Другий етап, результати якого представлено в *табл. 2*, характеризується обчисленням співвідношення приросту ресурсу в розрахунку на 1% приросту обсягу виробництва зазначеного підприємства. У такий спосіб визначається ступінь екстенсивності/інтенсивності використання ресурсів на підприємстві.

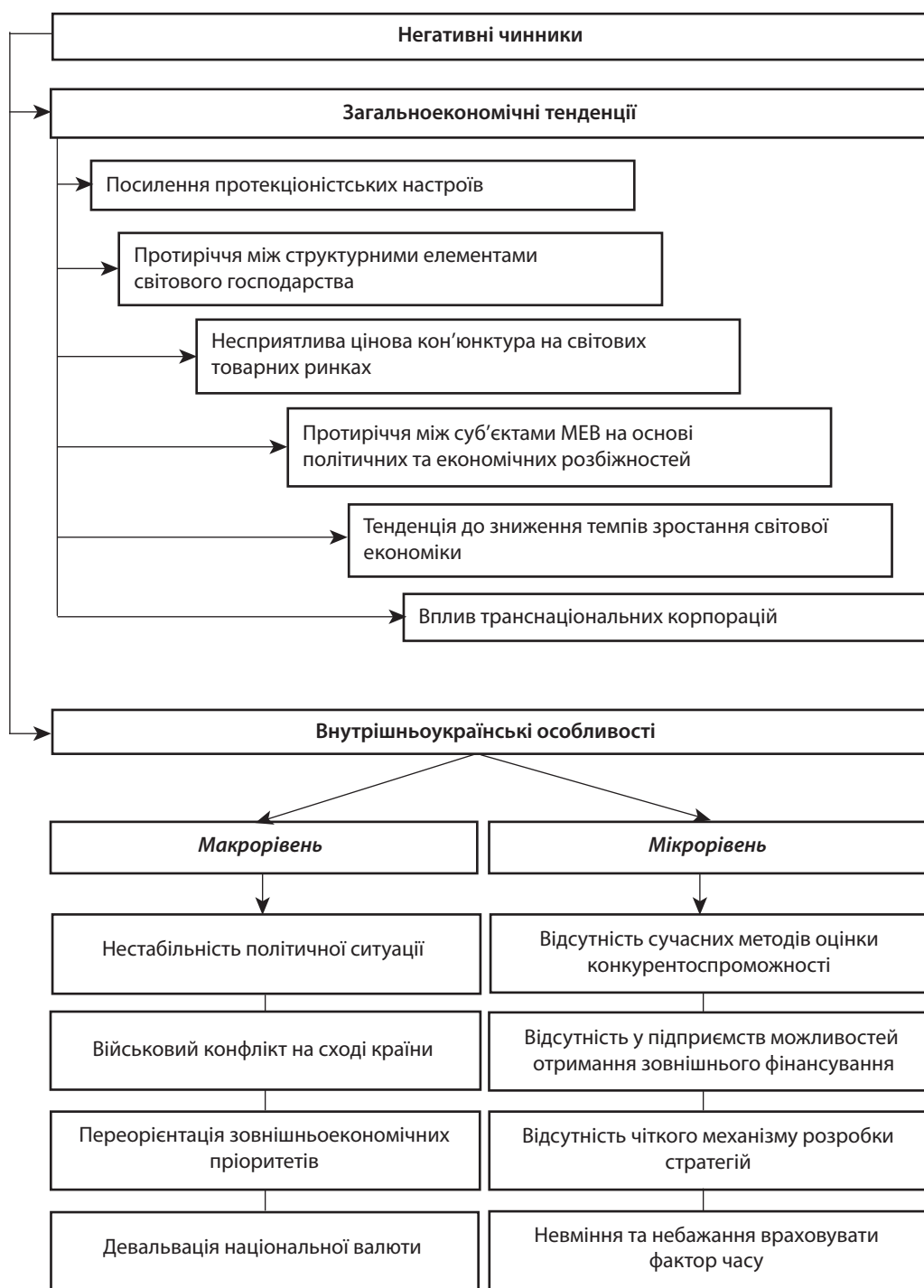

Рис. 1. Негативні чинники, що впливають на діяльність підприємств України

Таблиця 1

Розрахунок якісних показників використання ресурсів на досліджуваному підприємстві

№ з/п	Показник	1-й рік	2-й рік
1	Продуктивність праці, грн/грн	8426,01	22535,92
2	Продукція на 1 грн оплати праці, грн	676,11	281,7
3	Матеріаловіддача, грн/грн	4,10	10,74
4	Фондовіддача, грн/грн	2,26	1,99
5	Віддача від амортизації, грн/грн	298,66	373,23
6	Оборотність оборотних коштів, об.	11,98	13,52

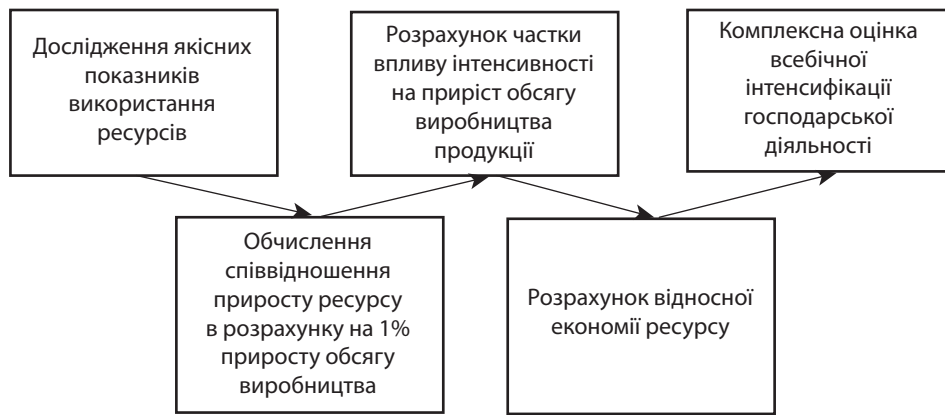

Рис. 2. Методика аналізу інтенсифікації виробництва за методикою А. Д. Шеремета [13]

Таблиця 2

Обчислення співвідношення приросту ресурсу в розрахунку на 1% приросту обсягу виробництва

Види ресурсу	Динаміка якісних показників, темп зростання	Приріст ресурсу на 1% приросту продукції, %
Промислово-виробничий персонал	2,67	-0,558
Оплата праці	0,42	4,485
Матеріальні витрати	2,62	-0,538
Основні виробничі фонди	0,88	-0,384
Амортизація	1,25	0,503
Оборотні кошти	1,13	0,718

Отримані дані свідчать про таке: на кожен відсоток приросту продукції було зменшено кількість працівників на 0,558%, матеріальні витрати – на 4,485%, основні виробничі фонди – на 0,503% та збільшено оборотні кошти – на 0,718%.

Це означає, що зазначене підприємство переважно використовує інтенсивний шлях розвитку. Результати також вказують на те, що використання трудових ресурсів, матеріальних ресурсів та основних виробничих фондів є повністю інтенсивними.

У рамках наступного етапу проводиться розрахунок частки впливу інтенсивності на приріст обсягу виробництва продукції, що визначається індексним методом (табл. 3).

На четвертому етапі визначається відносна економія ресурсів, що використовуються. Результати їх розрахунку на базі досліджуваного підприємства представлено в табл. 4.

Відносна економія ресурсів, що використовується, визначається за такою схемою: порівнюються матеріальні витрати (основні виробничі фонди і т. ін.) у другому році з матеріальними витратами першого (основні виробничі фонди і т. ін.), скоригованими на коефіцієнт зростання обсягу реалізованої продукції.

Таким чином, відносна економія матеріальних ресурсів склала – 16968,6 тис. грн, основних виробничих фондів – 7360,6 тис. грн, оборотних коштів – 1066,68 тис. грн. Відносне перевикористання оплати праці склало +233,3 тис. грн.

Останній крок – комплексна оцінка всебічної інтенсифікації господарської діяльності підприємства, яка здійснюється на основі аналізу динаміки показника загальної ресурсовіддачі та відбувається в послідовності, що зазначена на рис. 3.

Як наслідок, частка інтенсивності на 100% приросту реалізованої продукції склала +147,62%, а відносна

Таблиця 3

Розрахунок частки впливу інтенсивності на приріст обсягу виробництва продукції

Види ресурсів	Частка впливу на 100% приросту продукції	
	Екстенсивність, %	Інтенсивність, %
Промислово-виробничий персонал	-55,84	+155,84
Оплата праці	+448,48	-348,48
Матеріальні витрати	-53,81	+153,81
Основні виробничі фонди	-38,45	+138,45
Амортизація	+50,27	+49,73
Оборотні кошти	+71,77	+28,23

Таблиця 4

Розрахунок відносної економії ресурсів, що використовуються

Види ресурсу	Відносна економія ресурсу
Промислово-виробничий персонал, тис. грн	-669,82
Оплата праці, тис. грн	+233,3
Матеріальні витрати, тис. грн	-16968,6
Основні виробничі фонди, тис. грн	-7360,6
Амортизація, тис. грн	-75,4
Оборотні кошти, тис. грн	-1066,68

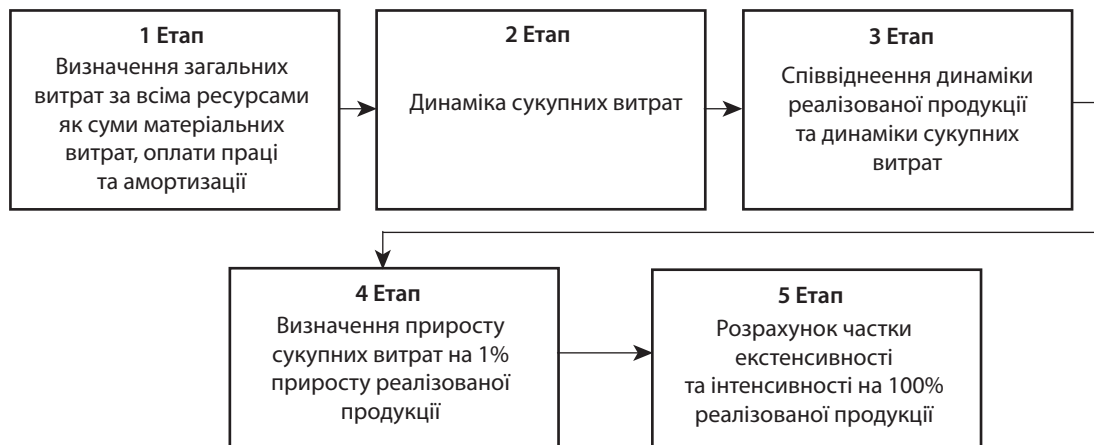

Рис. 3. Послідовність виконання комплексної оцінки всебічної інтенсифікації господарської діяльності [13]

економія сукупних ресурсів – 16 млн 810 тис. грн. Як доводять результати дослідження, деякі з підприємств уже перейшли на рейки інтенсивності розвитку виробництва, що дозволяє їм додатково акумулювати вивільнені кошти (у нашому випадку – майже 17 млн грн).

ВИСНОВКИ

Таким чином, беручи до уваги загальноекономічні тенденції, що відбуваються зараз у світовій економіці, а також внутрішні особливості нашої країни, перехід до інтенсифікації виробництва сприяє збільшенню виробничого потенціалу в умовах ускладненості в отриманні зовнішнього фінансування. Це є життєвою необхідністю для вітчизняних підприємств. Зазначений метод дозволяє знизити витрати окремих видів ресурсів на одиницю продукції та підвищити ресурсний потенціал підприємства.

Проведене за методикою А. Д. Шеремета дослідження на одному з підприємств м. Харкова дозволило визначити позитивні сторони при переході на інтенсивний тип розвитку виробництва. Прогнозується, що в найближчий час, через труднощі в отриманні фінансування своєї діяльності, підприємства будуть поступово переходити до цього типу розвитку та впроваджувати відповідні зміни для їх реалізації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бестужева С. В. Глобалізація світової економіки: особливості прояву та перспективи поглиблення // Сучасні тен-

денції розвитку світової економіки: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХНАДУ, 2017. С. 8–9.

2. Набок І. І., Дзигаленко І. С. Стан та тенденції розвитку сучасної світової економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 48–51.

3. Набока С. О., Бонадаренко Л. М. Тенденції розвитку підприємств України в сучасних умовах // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХНЕУ, 2017. С. 87–91.

4. Шталь Т. В. Теоретичні основи реалізації інвестиційних стратегій транснаціональних корпорацій в умовах динамізму світової економіки. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2013. Вип. 1 (2). С. 119–126.

5. Смолін І. В. Стратегічне планування розвитку організації: монографія. Київ: КНТЕУ, 2004. 344 с.

6. Черчик Л. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 2. С. 21–26.

7. Бойко В. В. Сучасні тенденції розвитку економічної діагностики стану підприємств. *Вісник Національного транспортного університету*. 2017. № 5. С. 3–10.

8. Яременко Т. С., Тулякова М. В., Козюпа Ю. А. Управління процесом інтенсифікації розвитку промислового підприємства у сучасних умовах. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: «Економіка»*. 2013. Т. 21. Вип. 7 (2). С. 105–110.

9. Покровська Н. М. Економічна сутність поняття «інтенсифікація виробництва». *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. № 12. С. 224–229.

10. Герасимова Е. А., Еронкевич Н. Н. Учет фактора времени при разработке стратегии предприятия в сфере услуг. *Проблемы современной экономики*. 2012. Вип. 2. С. 384–387.

11. Базилевич В. Д. Концептуалізація мегатрендів економічного розвитку в контексті глобальних викликів сучасності // Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.: матеріали Міжнар. наук.-практичної конф. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. С. 11–15.

12. Морозова В. А. Факторы информации и времени в управлении организацией. *Социально-экономические науки и гуманитарные исследования*. 2016. № 16. С. 26–43.

13. Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С., Негашев Е. В. Методика финансового анализа. М.: ИНФРА-М, 2000. 208 с.

REFERENCES

Bazylevych, V. D. "Konseptualizatsiia mehatrendiv ekonomichnoho rozvytku v konteksti hlobalnykh vylykiv suchasnosti"

[Conceptualization of megatrends of economic development in the context of global challenges of our time]. *Paradyhmalni zrusshennia v ekonomichnii teorii XXI st.* Kyiv: KNU im. T. Shevchenka, 2012. 11-15.

Bestuzheva, S. V. "Hlobalizatsiia svitovoi ekonomiky: oblyvosti proiavu ta perspektyvy pohlyblennia" [Globalization of the world economy: peculiarities of manifestation and prospects of deepening]. *Suchasni tendentsii rozvytku svitovoi ekonomiky*. Kharkiv: KhNADU, 2017.8-9.

Boiko, V. V. "Suchasni tendentsii rozvytku ekonomichnoi diahnostyky stanu pidpriemstv" [Modern trends in the development of economic diagnostics of the state of enterprises]. *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu*, no. 5 (2017): 3-10.

Cherchyk, L. "Osnovni problemy zovnishnyoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv Ukrainy" [The main problems of foreign economic activity of enterprises of Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 2 (2015): 21-26.

Gerasimova, Ye. A., and Yeronkevich, N. N. "Uchet faktora vremeni pri razrabotke strategii predpriyatiya v sfere uslug" [Accounting for the time factor when developing an enterprise strategy in the service sector]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, no. 2 (2012): 384-387.

Morozova, V. A. "Faktory informatsii i vremeni v upravlenii organizatsiyey" [Factors of information and time in the management of the organization]. *Sotsialno-ekonomicheskiye nauki i gumanitarnyye issledovaniya*, no. 16 (2016): 26-43.

Nabok, I. I., and Dzyhalenko, I. S. "Stan ta tendentsii rozvytku suchasnoi svitovoi ekonomiky" [The state and trends of the mo-

dern world economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 16 (2017): 48-51.

Naboka, S. O., and Bondarenko, L. M. "Tendentsii rozvytku pidpriemstv Ukrainy v suchasnykh umovakh" [Trends in the development of Ukrainian enterprises in modern conditions]. *Konkurentospromozhnist ta innovatsii: problemy nauky ta praktyky*. Kharkiv: KhNEU, 2017. 87-91.

Pokrovska, N. M. "Ekonomichna sutnist poniattia «intensyfikatsiia vyrobnytstva»" [The economic essence of the concept of "intensification of production"]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»*, no. 12 (2015): 224-229.

Sheremet, A. D., Sayfulin, R. S., and Negashuv, E. V. *Metodyka finansovogo analiza* [Methods of financial analysis]. Moscow: INFRA-M, 2000.

Shtal, T. V. "Teoretychni osnovy realizatsii investytsiinykh stratehii transnatsionalnykh korporatsii v umovakh dynamizmu svitovoi ekonomiky" [Theoretical bases of realization of investment strategies of transnational corporations in conditions of dynamism of the world economy]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, no. 1 (2) (2013): 119-126.

Smolin, I. V. *Stratehichne planuvannia rozvytku orhanizatsii* [Strategic planning of organization development]. Kyiv: KNTEU, 2004.

Yarovenko, T. S., Tuliakova, M. V., and Koziupa, Yu. A. "Upravlinnia protsesom intensyfikatsii rozvytku promyslovoho pidpriemstva u suchasnykh umovakh" [Managing the process of intensifying the development of an industrial enterprise in modern conditions]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Ser.: Ekonomika*. Vol. 21, no. 7 (2) (2013): 105-110.